

Adatok a magyar csapatok szerepléséhez az 1918-i összeomlásban.

Az osztrák világháborús műnek („Österreich-Ungarns letzter Krieg“) még a múlt év tavaszán megjelent VII., utolsó kötete, épúgy mint az előzőek, széleskörű érdeklődésre tarthat számot. Ennek a kötetnek egyik legérdekesebb, megrázóan megírt fejezete az összeomlásról szól. Most egy olasz folyóiratnak méltató cikke a fenti osztrák műre vonatkozólag különösen időszerűvé tesz néhány észrevételt.

A „Rassegna Italiana“ című havi szemle 1938 októberi számában „La Battaglia del Piave e di Vittorio Veneto“ cím alatt méltatást ír az osztrák munkáról és kiemeli, hogy a hátul, a távolabbi tartalékokban álló csapatoktól eltérően, magában az osztrák-magyar *harcoló vonalban levő csapatoknál a bomlás még 1918. októberben sem volt döntő kihatású.* Ezek a harcoló csapatok hősiesen álltak az ententeal szemben mind a síkságon, mind a Piave és Brenta között. „Nagyobb egységek közül“ — mondja az olasz folyóirat — „csupán a 11. honvéd lovas hadosztály Mariago-tól délnyugatra és október 27-én reggel a 7. hadosztály¹ a Papadopoli szigetnél engedett elhamarkodva az ellenség támadásának“. A Rassegna Italiana ezt az utóbbi megállapítást az osztrák munka VII. kötetének részben 617., részben 619. oldalán olvasható kijelentésekre alapítja, amelyek szerint „a 11. honvéd lovas hadosztály magatartásának tudható be nagyrészt, hogy a II. hadtest déli szárnyán a helyzet egycsapásra válságossá vált“, illetve, hogy „a 7. hadosztály magyar és délszláv csapatai nem állottak ellent az angol támadásnak“, hogy „a tartalékban álló 68. gyalogezred² részei megtagadták az engedelmséget, önkényesen elhagyva a csatateret“, valamint, hogy „a 7. hadosztály szétvert ezredei menekülésszerűen özönlöttek vissza északkeleti irányban“.

Ezek az állítások nagyon is alkalmasak arra a feltevésre,

¹ A hadosztály a zágrábi hadtesthez tartozott; magyar-alföldi és szlavonai csapatokból állott.

² Szolnoki színmagyar gyalogezred volt.

hogy az arcvonal összeomlásának előidézői magyar hadosztályok, nevezetesen a 11. honvéd lovas hadosztály és a magyar és horvát ezredekől álló eszéki 7. hadosztály lettek volna. Az olasz folyóirat viszont azt a további következtetést vonja le mindebből, hogy mivel az arcvonal többi részén az ellenállás hiánytalan volt és csupán a két magyar hadosztály engedett elhamarkodva, a hadsereg felbomlását mégis csak az ellenséges fegyverek idézték elő, nem pedig a belpolitikai stb. okok.

Mindenekelőtt meg kell állapítanunk, hogy az 1918 októberi összeomlás kérdését nem lehet ennyire leegyszerűsíteni és így röviden elintézni.

A magyar csapatok harcértékének méltatását azt hiszem bátran mellőzhetjük akkor, amikor köztudomású hogy az egész háború alatt, sőt különösen a háború vége felé, vesztelveztetett pontokra szívesen állítottak magyar csapatokat. Ebben a tekintetben, sőt fegyelmezetség terén is a magyar csapatok nem állíthatók semmiféle más nemzetiségűek mögé. Tárnyilagos bírálóat esetén nem állítható tehát, hogy pl. egy csapat, amely október 24-én a benne rejlő katonai erények teljességében, hűségesen és fegyelmezetten harcolt s szívósan ellenállott, három nap mulva már levetette volna ezeket a vérebe átment harci tulajdonságokat.

Hogy éppen magyar nemzetiségű volt az a csapat, amelynél az ellenség — mint ahogy alább látni fogjuk — főként az előnyös harcászati körülmények közrejátszása folytán ért el sikereket, ebből a körülményből, a mindvégig bebizonyított magyar harc — de nem kevésbé áldozatos készség megfogyaatkozására nem lehet következtetni, illetve általánosításra ez nem nyujt támaszpontot.

Hiszen egy más helyen maga az osztrák mű a következőket mondja. az 1918. október 24—28-i sikeres védőharcokról írva, az 598. oldalon: „Megrázó volt az a hősiesség, amellyel magyar, német, tót, horvát, szerb, román, rutén, cseh és lengyel nemzetiségű csapatok megegyeszer összefogtak, áldozatra kész fegyverbarátságban...” stb.

Igaz ugyan, hogy az október végén már hazátlan hadsereg kötelékéből való kiválás kérdése, *független nemzeti államunk védelmezése érdekében, a magyar csapatoknál mindinkább előtérbe nyomult.* Ily megfontolások azonban akkor, *az ellenség tüzében állva nagy általánosságban háttérbe szorultak,* s így a védelem szívósságánál csak a véletlenül kialakult körülmények játszottak döntő szerepet. A hátországi eseményekről szóló hírek hatása — hátulról — és az ellenség fegyveres nyomása — elülről — a véletlen különös szeszélye

folytán egyes helyeken ugyanis egyidőben érvényesült és ez idézett elő válságos harcászati helyzeteket.

De ezeknek a helyzeteknek egymásrahatásából sem lehet túlzott, következtetéseket levonni.

Az 1918. évi októbertégi utolsó védőharcok lefolyásának teljes ismeretében pl. bizonyára kockázatos minden olyan következtetés, amely *az egész arcvonal védelmének összeomlását valamely részletsikertelenség kihatásával igyekszik megmagyarázni, vagy azt ebből akarja következtetni, levezetni*. Ha jogosult is teljes mértékben az a feltevés, hogy ha arcvonalunk mindvégig legalább is azt a fegyelmezettséget és ellenállóképességet tanusította volna, mint még október 25-án is, amikor az olasz támadás megkezdődött, akkor ezt a támadást feltartóztattuk volna, tagadhatatlan, hogy 27-étől kezdve erre már nem volt remény, mert a fegyelem és ellenállóképesség a hátszági eseményekről szóló hírek elterjedése folytán oly rohamosan, egyik napról a másikra, sőt óráról-órára, oly nagy mértékben csökkent, hogy az egész arcvonal egységes és rendszeres szilárd ellenállásáról már szó sem lehetett.

Tisztázni kell ezenkívül a fegyelmezetlenség fokozatos terjedéséről, a csapatok belső értékének, ellenállóképességének fokozatos romlásáról alkotott fogalmakat. Különbséget kell tenni ugyanis egyrészt a csapatoknak a hosszú háború okozta csüggedtség, fásultság, másrészt a bomlasztó (bolsevik) propaganda következtében előálló fegyelmezetlensége és a hátszági politikai viszonyok megismerése, a háború céltalanságának felismerése, valamint a szűkebb haza iránti, vélt kötelesség tudatának felébredése folytán beálló, végül még az engedelmesség megtagadásában is kifejezésre jutó fegyelmezetlen magatartás között.

A hosszúra nyúlt háborúba való belefáradás már jóval előbb mutatkozott a csapatoknál és főleg az 1918 júniusi piavei csata után terjedt aggasztó mértékben. Ezen a téren azonban nem volt nagyobb különbség a különböző nemzeti-ségű csapattestek között. A bomlasztó propaganda mótelye nem lassan terjedt, hanem néha egyik napról a másikra nyilvánult meg, akkor, amikor az erre okot szolgáltató hírek az illető csapattesthez eljutottak. Az arcvonalban álló csapatokhoz mindenesetre nehezebben jutottak el ezek a hátszágából jövő és az egységes védőharc vezetése szempontjából végzetes hírek („elvesztettük a háborút“, „a hazai határokat kell most védelmezni“ stb.). Ott azonban, ahová ezek a hírek eljutottak, nem „fokozatos“ fegyelemromlást, nem a harc-képességnek fokozatos csökkenését, hanem a hangulat *azonnali* gyökeres megváltozását idézték elő. Kitűnő példa erre a fegyelmezett 4. császárvadász ezred III. zászlóaljának esete,

amely október 26-án — magyar csapatok felváltására kirendelve — nem volt hajlandó állásba menni és a linzi 14. gyalogezred magatartása, amely október 27-én az elszállítás alatt álló magyar csapatok állítólagos „gúnyos” megjegyzéseire azt válaszolta, hogy „nem hagyjuk magunkat az utolsó pillanatban nyomorékká lőni”. Ebből az osztrák világháborús műből szószerint idézett (612. old.) kifakadásból kétségtelenül kiviláglik, hogy az engedelmesség megtagadását nem a magyar példa, hanem annak felismerése okozta, hogy a háborúnak már vége van, („az utolsó pillanatban”) tehát nem érdemes harcolni. Hasonló volt a helyzet a salzburgi 59. gyalogezrednél, már pedig ezeknek a tisztán német nemzetiségű, egyébként is kiváló osztrák ezredeknek sokkal közvetlenebb érdeke volt szűkebb hazájuk határának végsőikig való védelmezése.

Mindezekből az következik, hogy arra a kérdésre, hogy mily nagyfokú ellenállást tanúsított valamely csapattest az olasz támadással szemben azokban a válságos napokban, amikor már a hátország teljes felbomlásáról szóló hírek a legkülönbözőbb utakon (ujságok, bevonult szabadságosok, a főbb parancsnokságokhoz beérkezett bizalmas közlések, sőt a magyar csapatok hazaszállítására vonatkozó intézkedések) eljutottak nemcsak a tartalékban, hanem az arcvonalban álló csapatokhoz is, általánosságban a következő választ lehet adni: Azok a csapattestek — nemzetiségre való különbség nélkül —, amelyeknek legénysége és tisztikara már megbízhatóan értesült a hátország összeomlásáról — csak abban az esetben harcoltak tovább. — de természetesen csak csökkent ellenállóképességgel. — ha parancsnokaik egyénisége oly sugalmazó erőt tudott kifejteni, amely meg tudta értetni alárendeltjeikkel az adott helyzet — különben is észszerű — parancsoló szavát.

Való mindenesetre az, hogy az olasz támadás, első napjaiban, nem tudott eredményeket elérni és némi sikert csak 27-én könyvelhetett el, tehát *ugyanabban az időpontban, amikor a hátország felbomlásáról szóló hírek már az arcvonalban álló csapatokig is elértek*. Pedig, hogy az olaszok nem takarékoskodtak erejükkel és a győzelemért, ugyancsak minden áldozatra készek voltak, bizonyítják azok az óriási veszteségek, amelyekkel az olaszok, csupán a Grappa környékén, elért sikereiket megvásárolták. (Az osztrák mű 55.000 halott, sebesült és eltűntre teszi az olaszok veszteségét a Mt. Pertica, Col dell’Cuck, Mt. Forceletta, Col dell’Orso, Valderona és Mt. Solarolo körüli harcokban.)

Amilyen mértékben fogyott később — az „értesültség” folytán — az ellenállás, ugyanolyan mértékben bővültek ki az olasz sikerek. De még ennyire sem, mert október 28., 29.,

30. sőt 31-én is -- mint ezt a XXIV. magyar hadtest szívós ellenállása bizonyítja — jelentősen korlátoztuk az akkor már többszörös erőben levő olaszok előnyomulását.

De lássuk az eseményeket részleteikben is.

*

A két hadosztály (11. lovas és 7. gyalog hadosztály) magatartásának részleteire és az olasz „győzelem“-re rátérve mindenekelőtt meg kell állapítani, hogy a 6. hadsereg (amelynek kötelékében a 11. lovas hadosztály állott) október 27-én alig rendelkezett olyan erősebb tartalékokkal, amelyek *nagyobb* betörés elhárítására azonnal alkalmazhatók lettek volna. Csupán a hadtest- és hadosztály-tartalékokra lehetett még számítani. Az osztrák világháborús mű is (615. old.) megemlíti, hogy a Boroevic hadsereg-csoportparancsnokság a bellunoi teknőben levő jelentékeny számú tartalékán kívül (50. hadosztály, 60. hadosztály és 21. lövész hadosztály) még a 6. hadsereg mögött Conegliano és Vittorio között álló egyedüli tartalékot, a 54. hadosztályt is a bellunoi hadseregcsoporthoz szándékozott irányítani, mivel a 24-én megindult olasz támadás ott az ellenálló erők fokozását tette szükségessé. Az Isonzó-hadsereg mögött, amelynek kötelékében a 7. hadosztály harcolt, a tartalékok szintén túlmessze állottak ahhoz, hogy *nagyobb* helyi olasz siker esetén *gyorsan* beavatkozhattak volna. Ettől eltekintve mindkét szóbanforgó hadsereg arcvonala elég gyéren volt megszállva. Míg a 11. hadseregnél és a Belluno-hadseregcsoportnál okt. 24-én összesen 15 gyalog és 1 lovas hadosztály volt az arcvonalban, addig a 6. hadseregnél fele akkora arcvonalon csupán 4 gyalog és 2 lovas hadosztály állott. Ebből a 11. lovas hadosztály 4¹/₂ km hosszú arcvonalát a 5. és 5. honvéd huszár ezred legfeljebb 2500 karabéllyal védte, ami elég gyenge védővonalnak nevezhető, különösen akkor, ha figyelembe vesszük, hogy a lovas hadosztály arcvonala mögött mint hadosztály és hadtest tartalék csupán az egyenkint legfeljebb 1000—1200 karabélyt számláló 2. és 9. honvéd huszár ezred állott, ami mindössze két erős hadilétszámon levő zászlóalj tüzerejének felel meg.

A 7. hadosztály arcvonalának kiterjedése 7 km volt. Az összes ezredek létszámviszonyairól nincsenek pontos adatok, azonban a 58. gyalogezred körülbelül ismert puskalétszámát véve alapul, október 24-én a többi ezredé (37. és 152. gyalogezred) sem haladhatta meg az 1600—1800-at. A 7 km-nyi kiterjedésre tehát ennél a hadosztálynál is csak kb. 5000 puska jutott az arcvonalban, amely mögött a 68. gyalogezred szintén mindössze 1600—1800 puskával állott csak mint tartalék.

Mindezek a számok azonban még az okt. 24-i helyzetre vonatkoznak, már pedig a 24-étől kezdődő folyton megismét-

lődő olasz támadások folyamán csapataink veszteségeket is szenvedtek. Így a 7. hadosztálynak a Papadopoli szigeten levő csapatai, melyek az angol támadásoknak 26-áig állottak ellen. sőt közben pl. a 58-asok három százada, Gönczöl százados parancsnoksága alatt sikeres ellentámadást is hajtott végre abból a célból, hogy a szigeten levő értékes hídanyagot hátra lehessen szállítani. A 11. lovas hadosztálynál ezalatt az idő alatt szintén élénk felderítő járőrtevékenység volt s az arcvonal négy napon át rendkívül heves, nehéz tűzér- és aknavető tűzben állott, aminek folytán szintén voltak veszteségek. Az október 27-i olasz betörések időpotjában tehát erőviszonyaink kedvezőtlenebbé váltak, az október 24-i erőviszonyokkal szemben.

Most pedig vizsgáljuk meg magát az ellenállóképességet. A 7. hadosztálynak 24-e és 26-a közötti elkeseredett harcai a Papadopoli szigeten fényesen bizonyítják azt, hogy az ellenállóképesség nem állt az osztrák-magyar arcvonal többi csapataié mögött. De a 11. lovas hadosztálynál is ezekben a napokban — a rendelkezésre álló hadosztály iratok és naplók tanúsága szerint — a védőintézkedések még szintén kifogástalanul működtek. A 11. lovas hadosztálynál még 27-én kora reggel sem lehetett beszélni fegyelmetlenség folytán csökkent ellenállóképességről. *Az ellenállóképesség vészes csökkenése a délelőtti folyamán következett be, még pedig ama vakrémület folytán, amelyet az olaszoknak a hadosztály oldalába való meglepő betörése idézett elő.* Az 5. honvéd huszárezred naplója szerint okt. 26-án 21 óra 30 perckor kiküldött rohamjárőrök jelentették, hogy az ellenség pontonokon kel át a Piaven a 11. és 12. sz. tábori őrsök előtt. Az ezred azonnal értesítette a tüzérséget, mire az „lassú tüzet adott zárótűz helyett”. A napló a továbbiakban azt mondja, hogy az ellenség a szomszédos (kelet felé zárkózó) 12. lovasított lövészhadosztálynál kelt át. Igazolni látszik ezt a tényt a lovas hadosztály iratai között levő naplófeljegyzés is, amely 26-án 22 óra 45 perckor a következőket rögzíti: „Obst. Reuter meldet 26. 27. 28. Sektion Brückenschlag. Vernichtungsfeuer“. (A 11. lovas hadosztály balszárnyán volt a 26. Sektion. A 27. és 28. már a 12. lovasított lövész hadosztály körletébe tartozott.) Az 5. honvéd huszár ezred naplója szerint az ezredparancsnokság az átkelésről kapott értesülését nyomban közölte a 12. lovasított lövész hadosztály szomszédos csoportjával, kérve őt egyben arra, hogy tüzérségével ő is zavarja az átkelést. A napló azután így folytatja: „A válasz szomorú volt“ „Von unsren Vorposten keine Meldung. Ich werde nachfragen ob die Verständigung des H. H Rgts. Nr. 5. wahr ist“. „Az ellenség nyugodtan kelt át a Piaven. A 10—12. tábori őrsök harcolva visszavonulnak. Ezek megerősítve ellen-

támadásba fogtak, de eredményt nem tudtak elérni“. (Itt meg kell jegyezni, hogy a főörsvonal kb. 1½ kilométernyire volt az átkelőponttól, úgyhogy puskatúzzal — különösen éjjel — nem igen lehetett azt komolyan még zavarni sem.)

27-én 0 óra 40 perckor — a napló szerint az ezred „re-lais“-je jelentette, hogy „a 12. lovasított lövész hadosztály emberei szaladnak vissza azzal, hogy az ellenség jön. 3 óra 50 perckor a VI. számú főörsszázad (ez volt Fontigo mellett, a 11. lovas hadosztály balszárnyán álló szélső főörs) egy járőrt küldött összeköttetés céljából a lövészekhez, de ez azzal a jelentéssel jött vissza, hogy ott már ellenség van“. A főörsszázad erre kamó-állást foglalt el. A napló további feljegyzéseiből kitűnik, hogy a 12. lovasított lövészadosztály-nál átkelt és ellenállás nélkül előnyomult olaszok oldaba. sőt hátra támadták az 5. honvéd huszárezred főörsvonalát, valamint az időközben erősítés gyanánt odairányított ezred-tartalékot (Cséry hadnagy parancsnoksága alatt) és visszavetve azokat, felsodorták a főörsvonalat.

Az olaszoknak *oldalról jövő támadása*, amit az összeköttetés megszakadása (telefonvezetékek elpusztulása) következtében előálló zavar és a sötétségben való tájékozatlanság csak fokozott, *valóságos vakrémületet idézett elő* a hadosztály csapatainál, úgyhogy ezek a Farra d. S.-ig, sőt Pedeguardaig vonultak vissza.

Dobokay tábornok volt hadosztály vezérkari főnök leírása szerint a hadosztály parancsnokság még 27-én este ellentámadással akarta visszafoglalni a „rideau“ vonalat. Összeköttetések hiányában, a különböző csapatokból összeállított támadócsoport aznapi és 28-i támadása azonban egységes vezetés hiányában megakadt. Marignonál mindazonáltal sikerült az ellenséget megkötni. Dobokay tábornok ezután így folytatja feljegyzéseit: „Október 28-án a reggelig beérkezett jelentések hangja, az ellenmondások, az összeköttetés megszakadása, az egységes parancsolás lehetetlensége, a csapatok kimerültsége, a leapadt létszámok, az eltűnt, elszállingózott csapatrészek annak felismerésére juttatták a hadosztály-parancsnokságot, hogy egységesen vezetett komoly ellentámadások, amelyek csak minimális sikert is biztosíthatnának, nem hajthatók végre. A hadosztályparancsnokság ezért október 28-án délelőtt „Készültségi jelentést“ terjesztett fel a Luxardo-csoport parancsnokságához, amelyben nyíltan kifejtette, hogy elcsigázott, kiéhezett, 3 napig erős tűzben állott megtizedelt csapatokkal nem lehet tovább ellenállani, annál is kevésbé, mert híre kelt, hogy a hadsereg főparancsnoksága a Wilsoni elvek alapján hajlandó fegyverszünetről és békekötésről tárgyalni. (Ez Öp. No. 115. 703. AOK. — 1918. sz. a. Baden X/24 keltezéssel okt. 28-án a hadosztály-

parancsnoksághoz be is érkezett.) „Ebben a kritikus helyzetben — írja Dobokay tábornok — „Hegedüs tábornok azon egyedül helyes elhatározásához juthatott csak, hogy magyar csapatait további véráldozattól megkímélve összeszedje és rendben, fegyelmezetten, megmentett felszerelésével és hadianyagával az ország határára és annak védelmére hazavezesse“.

A 7. hadosztálynál a csapatok ellenállóképességének hirtelen megfogyatkozása összeesett az angoloknak 27-i erőteljes, a Piave-menti töltésállás elleni támadásával. Október 26-án éjjél után, amikor a tartalékban álló 68. gyalogezredet felriasztották, mert az ellenség hatalmas pergőtűzbe fogta az egész 7. hadosztály arcvonalát és igen erős, hatásában eddig ismeretlen angol támadással kellett számolni, ugyanakkor a legnyiltabb uszítás ment már végbe a hadosztály ezredeinél azzal a jelszóval, hogy „*Károlyi felhívásának tesszünk eleget*“ (Lukachich altb. könyve, Magyarország megcsönkítésének okai 30. old.). A 68. gyalogezred akkori parancsnoka Krause Lajos ezredes személyesen fogott le egy katonát, aki még a hadosztályparancsnokság által nyomban kiküldött hadbíró előtt is lázító szavakat hangoztatott anélkül, hogy a hadosztályparancsnokság azonnali elrettentő példát szolgáltatott volna. Bár ennek ellenére egyes parancsnokok erélyes befolyása alatt — főleg a 68. gyalogezred egyes zászlóaljai — csak Raiig, S. Poloig, illetve a Monticanoig hátráltak fokozatosan és az előbb visszavonuló többi ezred szétugrasztottjait is összegyűjtve ellenállottak, az angol támadás megközelítőleg sem találkozott olyan erővel, amelynek visszavetése győzelemnek volna minősíthető.

Az ellenség sikere a 7. hadosztálynál azzal magyarázható, hogy a *hátszági lírek éppen azokban a kritikus napokban jutottak el a csapatokhoz, amikor a legszívósabb ellenállás kellett volna*. Így azután az angolok sem találtak oly nagy ellenállásra, amely arányban lett volna a támadásukhoz alkalmazott nagy erőikkel.

vitéz Doromby József.